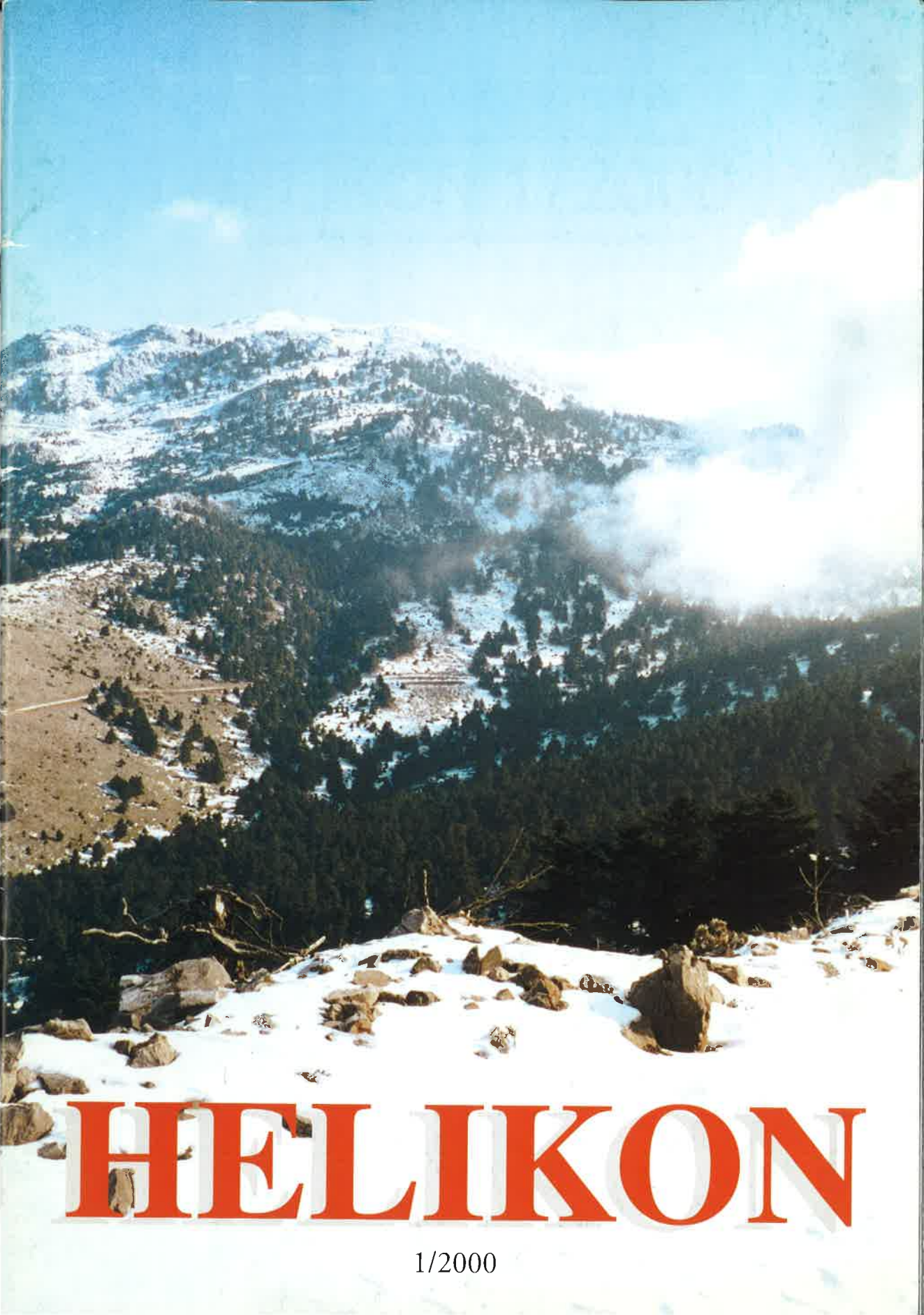
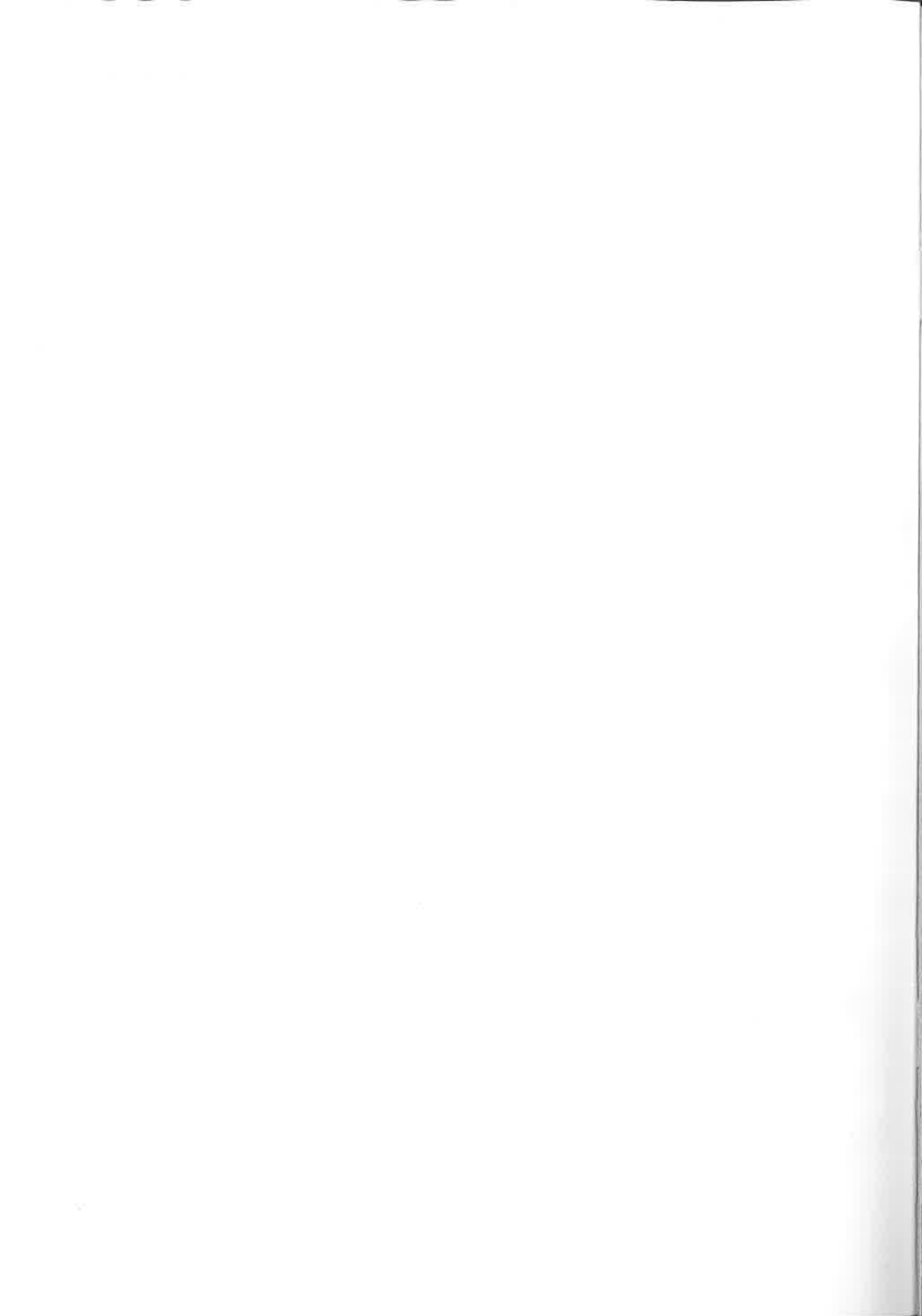

HELIKON

1/2000

HELIKON 1/2000

ILIAAN JA AENEIKSEN OLYMPIALAISET 3

Teivas Oksala

HUVILAELEMÄÄ ROOMAN LIEPEILLÄ 8

Eeva-Maria Viitanen

MILLENNIUMko? 12

Mika Hakkarainen

TIEDELEHDEN KYSEENALAINEN MAAILMA 17

Martti Leiwo

SE RÖHNÖTTI SITTEENKIN 18

Alpo Rönty

KIRJALLISUUTTA 21

Oiva Kuisma

UUTISIA JA TAPAHTUMIA 23

ISSN 0785-2703

Kääntäminen puhuttaa

Maailmankirjallisuuden tieteellisten klassikoiden suomentaminen on ollut paljon esillä lehdistössä. Keskustelu on käynyt välillä kiivaanakin, kun on pohdittu, kuka oikeastaan on paras kääntäjä. Asiantuntijoita syytetään puisevuudesta ja huonosta suomenkielentaidosta ja ammattikäytäntöjään tai harrastajia asiantuntemattomuudesta.

Kreikkalaisten ja roomalaisten klassikoiden suomentaminen on sekin aina herättänyt voimakkaita tunteita. Joku sanoo pyrkivänsä tarkkuuteen, joku sujuvuuteen, joku tulkitsee omien vakauksensa mukaan sen, mitä kirjailija on oikeasti tarkoittanut. Yksi suosii mittaa, toinen vihaa sitä. Mielenpitoita on saman verran kuin kääntäjiä.

Kielenkäyttö on ihmisille kuin oma lapsi: minun ajatukseni kielestä ovat kaikkein kauneimpia. Kielentutkijalta haetaan usein tukea, että eikö pidäkin sanoa "alkaa juosta" eikä "alkaa juoksemaan". Kielenhuolto on Suomessa asiantuntijoiden vankkoissa käsissä, joten jos joku puheessa esiintyvä ilmaisu tunkeutuu väkisin kirjakieleen, se yleensä hyväksytään. Ehkä lause "sitku mä olin sen Janin kaa siellä ni me alettii pelkää sitä koiraa ku se haukku" edustaa hyväksyttyä standardia parin sukupolven kuluttua. Usein onkin vaikea hyväksyä tosiasiaa, että kieli muuttuu. Kirjakieli ja sen mukainen standardi on aina valovuosia jäljessä puheessa esiintyviä rakenteita. Myös paikallismurteet elävät omaa rikasta elämäänsä, joka saattaa vaikuttaa myös standardiin.

Kuinka paljon klassikoiden suomentamisessa sitten on pidettävä kiinni korkeasta tyylistä, mitallisista suomennoksista tai kuivakkaastakin asiallisuudesta? Pitäisikö tukea rehevää kieltä, tai ehkäpä voimakkaasti hetkeen sidottuja ilmaisuja, joilla haetaan trendikästä käännöstä?

Asia lienee niin, että pitkäaikaiseen suomalaiseen perustandardiin pohjautuva suomenno ei juuri kärsi ajasta, trendi-ilmaisu taas ovat säälettäviä jo parin vuoden kuluttua. Hyvä maku onkin paras apuri.

Helikon julkaisee kaksi klassikoiden kääntämiseen liittyvää artikkelia. **Teivas Oksala** esittelee otteita heksametrimitaan käännetystä Vergiliuksen Aeneiksestä. Suomenno on hänen ja hänen isänsä **Päivö Oksalan**, ja kirjoittaja vertailee sitä myös **Otto Mannisen** Homeros-käännökseen.

Helikonin numerossa 3/99 **Kyösti Kierimo** esitti voimakkaita mielenpitoja Ovidiuksen suomennosta vastaan. Nyt teoksen kääntäjä **Alpo Rönty** puolustaa ärhäkkäästi omaa käännöstään. Keskustelusta huomaa, että erilaisia käännöksiä tarvitaan. Meitä suomalaisia vaan on kovin vähän niitä ostamaan.

Martti Leiwo

ILIAAN JA AENEIKSEN OLYMPIALAISET

Teivas Oksala

Dosentti Teivas Oksala saattoi ennen vuosituhannen vaihtumista päätökseen isänsä Päivö Oksalan aloittaman Vergiliuksen *Aeneiksen* heksametrisuomennoksen. Eepos ilmestyi viime syyskuussa WSOY:n kustantamana. Jos teosta lukee yhdessä Homeroksen kanssa, se tuottaa rikkaan intertekstuaalisen lukukokemuksen, ja sellaisenaan sitä voi lukea monesta näkökulmasta.

Suomentaja vertailee *Aeneiksen* 5. kirjassa ja *Iliaan* 23. laulussa kuvattuja urheilukisoja.

Agonismi, kilpailuvietti, individualismiin liittyneenä on yksi kreikkalais-roomalaisen kulttuurin valittavia piirteitä. Näin ollen ei ole ihmeteltävää, että se on näkyvällä tavalla edustettuna myös antiikin molemmissa kansalliseepoksissa. Horatius piti Hermestä (Mercuriusta) kommunikaation ja sivilisaation luoja, jonka toimialaan kuului myös sääntöjen säätely urheilu (Od. 1,10,1-4):

*Mercuri, facunde nepos Atlantis,
qui feros cultus hominum recentum
voce formasti catus et decorae
more palaestrae.*

*Hermes, Atlaan sukkela jälkeläinen,
alkuilmisten tavat villit kielen
keinoin muovasit sekä kilpapakentän
malttavin säännöin.*

(suom. Teivas Oksala)

Vertailussa käytän hyväkseni omaa *Aeneis*-käännöstäni (5. kirja osui minulle) ja Otto Mannisen *Ilias*-suomennosta. Näin lukija voi arvioida, kuinka heksametrityylini pohjaa Manniseen ja missä suhteissa se poikkeaa suomalaisen heksametrin suurmestarista

Molemmissa eepoksissa kilpakisat ovat keventävä välinäytös traagisten tapahtumien lomassa: *Aeneiksessä* Dido-tragedian (4. kirja) jälkeen ennen sankarin Manalanmatkaa (6. kirja), *Iliaassa* Hektorin kuoleman (22. laulu) ja lunastuksen (24. laulu) välissä. Homeroksella kyseisen episodin teho on suurempi, koska hänellä urheiluhenki pääsee valloilleen: kilpailijat ja katsojat, jopa ystävänsä haudannut Akhilleus, tuntuvat hetkeksi unohtavan elämän kovuuden. Akhilleus ikään kuin kypsyy viimeisen kirjan tuomaan loppuratkaisuun, jolla ei ole vertaa koko maailman kirjallisuudessa. Homeroksen kuvaustapa on avoin ja välitön, Vergiliuksen pidättyvä ja muodollinen. Kummassakaan eepoksessa episodi ei jää irralliseksi viihteeksi, vaan liittyy kerronnan syvimpään virtaan, Akhilleuksen ja Patrokloksen ystävyys *Iliaassa*, päähenkilön isäsuhteeseen *Aeneiksessä*. Homeroksen sankari järjestää kisat heti ystävänsä hautauksen jälkeen,

Aeneas taas isänsä Ankhiseen kuoleman ensimmäisenä vuosipäivänä Sisiliassa.

Vergilius pohjaa Homerokseen, mutta lainaa piirteitä myös roomalaisista hautajaiskisoista ja parentaatio-riiteistä. Ajankohtaisena viitekehystenä olivat Augustuksen elvyttämät kreikkalaiset, esim. *Iudi Actiaci* Nikopoliksessa, missä ei jaettu palkinnoksi arvoesineitä kuten Homeroksen ja Vergiliuksen kuvauksissa. Homeros kuvaa kahdeksaa kilpailulajia (kilpa-ajo, nyrkkeily, paini, juoksu, peitsitaistelu, diskoksenheitto, jousiammunta, keihäänheitto), kun taas Vergilius rajoittuu neljään (soutu, juoksu, nyrkkeily, jousiammunta). Vergiliuksen kuvaus huipentuu nuorison aseleikkiin ja kuvioratsastukseen (ns. *lusus Troiae*), joka kuitenkin keskeytyy katastrofiin, kun pakolaiselämää kyllästyneet naiset sytyttävät Aeneaan laivaston tuleen. Pääalajina, joka saa osakseen laajimman huomion, on Homeroksella kilpa-ajo, Vergiliuksella laivojen soutukilpa. Hevosvaljakoilla suoritettavat kilpa-ajot olivat antiikin maailman suosituin kilpaurheilu sekä Olympiassa, Delfoissa että Rooman Circus Maximuksessa. Niitä voi monessa suhteessa verrata meidän aikamme ykkösformuloihin. Keskityn esittelyssäni valjakko- ja soutukilpaan sekä kilpajuoksuun.

KILPA-AJOT JA REGATTA

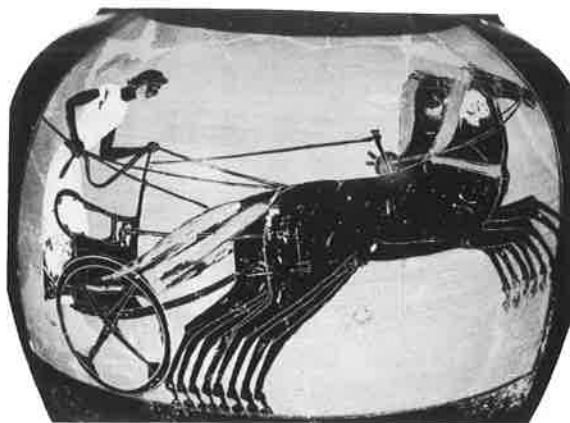
Soutu- ja valjakkokilpa rinnastetaan molemmissa eepoksissa tavalla, jota voi pitää intertekstuaalisena kytkentänä eeposten välillä. Niinpä Vergilius vertaa regattaa kilpa-ajoihin (*Aeneis* 5, 144-147):

*Ei parivaljaikot niin äkkiä syöksyne matkaan
pilttuistaan, ei niin nämä vinhaa vauhtia kiidä.
Ei rajummin ravistaa ajomiehet ohjia saata
kiitävien hevosten kuoretellen piiskoja iskuun.*

Homeros antaa *vice versa* Nestorin verrata vaununajajan taitoa perämiehen pätevyYTEEN (*Ilias* 23, 315-318):

*Taitoa tarvis on veistäjän, ei vain bartiavoimaa,
taidollaan perämies meren aavoill' eksymätönnä
ohjaa purttaan puikkelevaa, jota viskovat tuulet;
niinp' ajomieskin taidollaan taa jättävi toisen.*

Laivan ja valjakon rinnastus on muutenkin suosittu epiikassa (esim. *Odyseeia* 13, 81-85).

Tiina Tuukkanen

Hevosvaljakon ajaja 400-luvun Panathenaia-amforassa.

Viereisellä sivulla: Panathenaia-amforan (v. 540-535eKr.) kuvitusta.

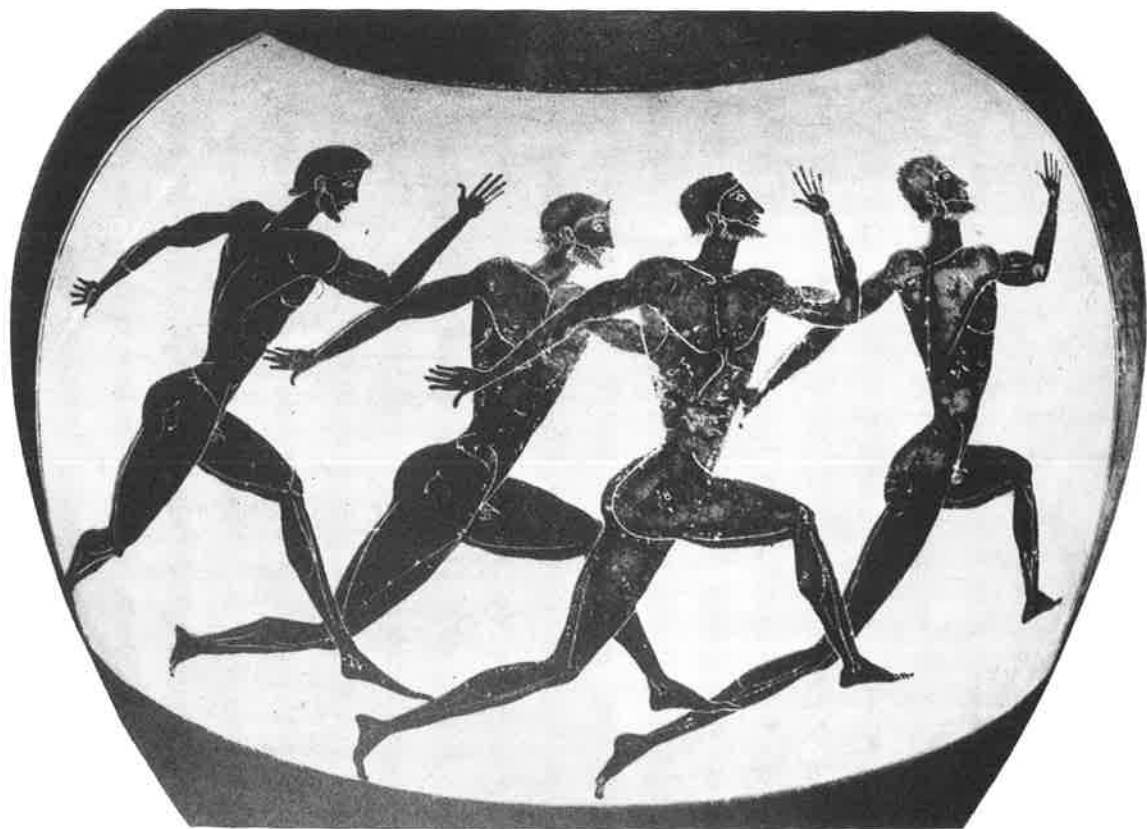
Aeneiksen regataan osallistui neljä laivaa päällikköineen: Khimaira (Gyas), Kentauros (Sergestus), Pristis (Mnestheus), Skylla (Kloanthos) (*Aeneis* 5, 151-158):

*Kärkeen rynnistää beti jälkeen jättäen toiset
huutojen myötä Gyas, jota seuraa sitten Kloanthos,
soutu sen on parempaa, bidastaa sitä kylkien mäntynä
painaen painollaan. Viilimatkan päässäpä näistä
Pristis ja Kentauros obi toisen pyrkivät päästä:
eellä on Pristis nyt, nyt valtava taas obi vyöryy
Kentauros, vaan nyt tasarintaa puskevat keuloin
kumpikin, leikkaavat kötilillään meren suolavan pin-
taa.*

Kapteenit selviytyvät kisasta ikään kuin ennalta laaditun käsikirjoituksen mukaan, kukin luonteensa edellyttämällä tavalla: äkkipikainen Gyas ja uhkarohkea Sergestus menettävät pelin, kun taas maltillinen Mnestheus ylittää toisek-si ja hurskas, jumaliin vetoava Kloanthos vie voiton pal-mun.

Ilaassa on kilpa-ajajia viisi (Eumelos, Diomedes, Menelaos, Antilokhos, Meriones), eikä kuvauksesta vauhtia puutu (*Ilias* 23, 362-367):

*Kaikk' yht' aikaa ruoskallaan bevot kiitivät juoksuun,
huudoill' yllyttiään sekä ohjillaan boputellen
innoissaan; ja ne vei yli kentän vauhtia vinhaa*

*pois sotapurttien luota; ja rintain all' arobieta
tuprusi niinkuin pilvi ja myrskyn riehuva pyörre,
harjat hulmusivat, kun liehtoi lentäviä tuuli.*

Myös hevosiin kiinnitetään huomiota, jopa nimeltä mainiten. Niinpä Antilokhos kannustaa hevosiaan kuvaten, kuinka suuri häpeä oriitten on hävitä Agamemnonin Aitha-nimiselle tammalle (*Ilias* 23, 403-416). *Aeneiksessä* Mnestheus esittää kannustavan ja tuloksellisen vetoomuksen soutajilleen (*Aeneis* 5, 189-197).

Kääntöpaalun kierto muodostuu kummassakin kilpailussa kohtalokkaaksi. *Aeneiksessä* Sergestuksen Kentauros ahnehtii kurvissa ja karahtaa rantakarikkoon, Homeroksella taas johdossa oleva Eumelos katkaisee aisansa (Athenen vaikutuksesta) ja ajaa kolarin. Kilpaajat saapuvat maaliin järjestyksessä Diomedes, Antilokhos, Menelaos. Eumelos valittaa kolarointiaan ja saa hyvityksen. Menelaos protestoi Antilokhoksen röyhkeää ohitusta vastaan tavalla, joka tuo mieleen oman aikamme formula-ajat; lopulta hekin sopivat kiistan herrasmiesmäisesti.

ANTIINKIN PAAVO NURMET JA LASSE VIRÉNIT

Juoksukilpailujen intertekstuaalisena polttopisteenä on yhden kilpailijan kohtalokas kaatuminen, muutoin tapahtumat poikkeavat toisistaan, mm. osanottajamäärältään. *Iliaan* kilpailu käydään kolmen tunnetun heerosken, Aiaan (Oileun pojan), Odysseuksen ja Antilokhoksen, kesken. Vergiliuksella on suuri määrä juoksijoita, osa nimeltä mainitsemattomia, katseenvangitsijoina homoeroottinen pari, Nisos ja Euryalos, jotka myöhemmin esiintyvät pääosassa yhdeksännän kirjan sissitehtävän yhteydessä. Vergilius kuvailee myös luonnon muodostaman stadionin, vihreän kentän, "jota kaartuva harju/ saartoi kauttaaltaan, oli katsomo, myös rata siinä/ ympyrän muotoinen". *Iliaan* GP-kilvan ratkaisu on dramaattinen (*Ilias* 23, 773-784):

*Juuri kun palkintoon käisiks syöstä jo mielivät, silloin
liukosi Aiaan jalka - Athenepa tuotteli turman -
teurashärkien kuss' oli lantaa möyryväisten,
jotk' oli iskenyt Patroklon roviolla Akbilleus;
sai suut, sieraimet hän täyteen härkien lantaa,
vaan sekomaljan vei jalo jaksaja, oiva Odysseus,
ensiks ennättäin; härän taas piti loistava Aias.*

*Siinä hän seisoi nyt, käsin härkää tarttuen sarviin,
lantoja suustaan sylki ja lausui noin, sanan virkkoi:
"Voi, jalat altani vei nyt tuon jumalattaren juoni,
aina jok' auttelemassa on kuin emo luona Odysseun!"
Virkki, mut hällepä nauroivat makeasti jo kaikki.*

Mukaan tulee hurtti huumori, jota statistiksi jääneen Antilokhoksen kommentti vielä täydentää.

Vastaava kohtalo koituu *Aeneiksessä* johdossa olleen Nisoksen osaksi, mutta vapauttavan huumorin asemasta tulee uutena piirteenä kuvaan epäurheilijamainen teko (*Aeneis* 5, 327-338):

*Loppu jo bäämöttöä, väsyneinä he maaliala kohti
kiirein pinkovat, kun verivisvaan astuen Nisos
onneton borjabtaa, näet härkien vuotanut hurme
tebnyt niljakkaaksi on nurmikon vibreän ruohon.
Voittoa julhiva nuori ei saattanut askeliansa
ballita borjuessaan, vaan päistikkaa meni suulleen
lantaan ryöhtäiseen sekä visvaan ubratun hurmeen.
Armaan ystävän Euryaloon hän siltikin muisti.
Rämpiessään loastaan asettui hän päin Saliusta,
niin tämä kaatui rähmälleen, vain tuprusi biekka.
Euryalos vilahtaa oh, voiton ystävän turvin
korjaa myös omakseen, osakseen saa suosion paubun.*

Toisen sijan saa Elymos, kolmannen Diores. Mutta Aeneas hyvittää myös kaltoin kohdellun Saliuksen, vieläpä Nisoksen, jolla on otsaa heittäytyä marttyyriksi moisen käytöksen jälkeen.

Kuvausten keskusmotiivi – juoksijan kaatuminen – voi tuoda lukijan mieleen 10 000 metrin juoksun Münchenin Olympiastadionilla 1972. Lasse Virénkin kaatui – ei tosin sontaan kuten kolmen tuhannen vuoden takaiset kohtalotoverinsa – mutta korjasi loistavan voiton. Oman aikamme sankari kohoo myyttisten heerosten yläpuolelle.

Muista lajeista jousiammunnat vastaavat pitkälti toisiaan, mutta Vergilius vesittää kuvaamansa ottelun urheilullisen vireen liittäessään Akesteen suoritukseen jumalallisen ihmeen. Voimailulajeista *Aeneiksen* nyrkkeily nuoren Dareen ja vanhan Entelluksen välillä on selvästi räjumi ja raaempi kuin *Iliaan* helposti ratkeava ottelu, siinä kun käytetään erityisiä "iskimiä" (latinaksi *caestus*) vastustajan ruhjomiseksi; Aeneas keskeyttää kimpailun ennen kuin alakynteen joutunut Dares heittää henkensä. *Iliaan* painiottelu Aiaan, Telamonin pojan, ja

Attikalainen mustakuvioinen pseudopanthenaia-amfora n. 400-luvulta eKr.

Vergiliuksen kuvaus huipentuu nuorison aseleikkiin ja kuvioratsastukseen, joka kuitenkin keskeytyy katastrofiin, kun pakolaiselämään kyllästyneet naiset sytyttävät Aeneaan laivaston tuleen.

Odyссеuksen välillä jää ratkaisematta, vaikka juonikas Odyssesus suuntaa potkun vastustajansa polventaipeseen: "Ruskuivat selät siinä, kun vääntelivät kädet vankat/ ankarin tempoiluun, hiki maahan virtana vieri."

Antiikin suureposten urheilullisia kuvauksia olisi mielekästä ja antoisaa verrata antiikin muihin urheiluteksteihin – sekä runo- että proosadokumentteihin – ja suhteuttaa näin hahmottuva kuva kokonaistietämykseemme antiikin urheiluinstituutiosta, mutta se ei mahdu tämän kirjoitelman kehyksiin. Ei pidä myöskään unohtaa, että Pindaroksen epinikionit, joiden historiallisena faktapohjana ovat urheilusuoritukset, edustavat antiikin hengenelämän huippua (*Pythia* 8, 95-97):

Hetken olentoja! Mitä ihminen on, mitä ei?

Varjon unta.

*Mutta kun säde, jumalan lähettämä
lankeaa maahan,
valo viipyy kirkkaana ihmisen yllä,
ja suloista on elämä.*

(suom. Teivas Oksala)

Pindaros tulkitsee tässä lyriikan kielellä sitä näkemistapaa, joka on tuottanut panhelleeniset kisat, attikalaisen tragedian, hellenisen veistotaiteen ja Platonin filosofian.

Näkymä Tivolista: Vestan/Sibyllan pyörötemppeli ja vuorenrinteellä Catalluksen villa.

Huvilaelämää Rooman liepeillä

Eeva-Maria Viitanen

Vuoden 68 eKr. lopulla Cicero kirjoitti ystävälleen Atticukselle, että saattoi oikeasti levätä työpäivän jälkeen vain Tusculumin *villassaan*. Cicero osti sen luultavasti mainittuna vuonna ja sisusti sitä Atticuksen avulla vaivaa ja rahaa säästämättä. Rakennuksen parhaiten tunnettu osa on sen *Academia*, jossa tiedetään olleen pylväikkö, *palaestra* ja kaksi *gymnasionia*, joista toinen oli kirjasto. Tiloja koristettiin Kreikasta tuotetuilla marmoriveistoksilla, joista erityisesti toiseen *gymnasioniin* tarkoitettu Athenen pää oli omistajansa suosikki. Tusculum oli Cicerolle tärkeä tukikohta, jossa hän myös kirjoitti suuren osan teoksistaan. Näiden keskustelut ja muut tapahtumat on myös usein sijoitettu Tusculumiin, ei tosin Ciceron omaan vaan hänen ystäviensä villoihin.

Ciceron ajan Tusculumissa kulminoituu koko myöhäisen tasavallan ajan huvilaelämä: sivistynyt *otium*, jota eivät häirinneet kaupungin huolet eivätkä maaseudun velvollisuudet. Useimmat tunnetuista Tusculumin maanomistajista eivät olleet kotoisin sieltä, joten heillä ei ollut paikallisia klienttejä, jotka olisivat voineet häiritä *patronuksen* rauhaa. Tärkeämpää oli lukeminen, kirjoittaminen, keskustelut ja yleensä tapaamiset ystävien kanssa, taiteen kerääminen ja siitä nauttiminen. L. Licinius Luculluksen kuuluisassa Tusculumin villassa oli myös erinomainen kirjasto, jossa Cicerokin kävi lukeakseen aristoteelista kirjallisuutta. Q. Hortensius Hortalus rakennutti Tusculanumiinsa pyhäkön, *aedeksen*, ostamallaan kallisarvoisella maalauksella.

Taloudelliset seikat eivät häirinneet, vaikka villalla oli myös tärkeä taloudellinen merkitys. Tusculumin villansa kuvauksissa Cicero mainitsee vain kerran sen talouden ollessaan huolestunut vuokraamansa maapalstan uudesta, korotetusta vuokrasta ja uudesta vuokralaisesta. Muuten maatalous näyttää olevan lähinnä erikoisuuksien harrastusta, esimerkiksi edellämainittu Hortensius Hortalus harrasti maalausten lisäksi myös plataanien kasvatusta ja joutui kerran jopa poistumaan kesken oikeudenistunnon lähteäkseen maatilalleen kastelemaan niitä viinillä. Luculluksen villassa oli Varron mukaan enemmän gallerioita maalauksille kuin hedelmätarhoja.

Näin ei kuitenkaan ollut aina ollut. Cato vanhemman maanviljelysopas, *de agri cultura*, 140-luvulta eKr. kuvaa tiukasti maatalouteen keskittynyttä *villa rusticaa*,

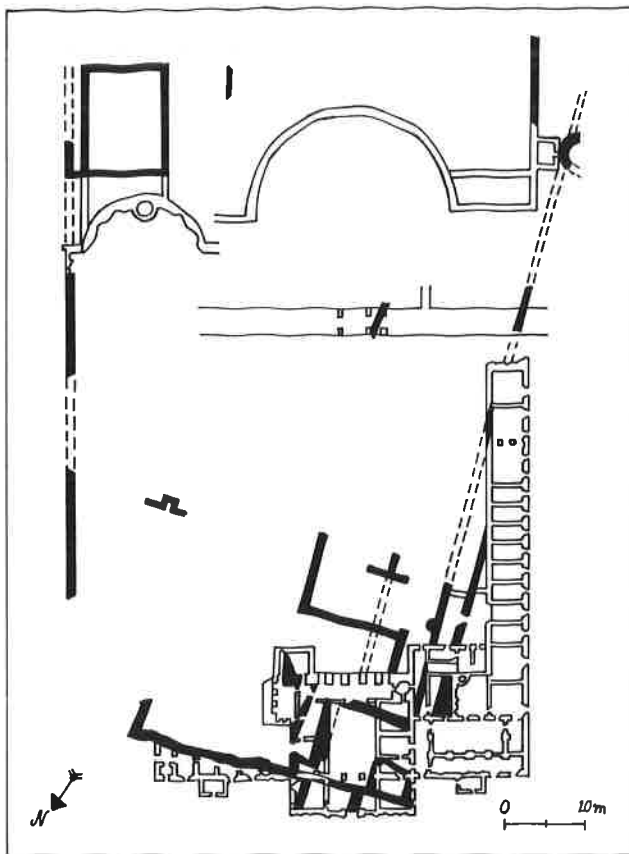
joka tuotti ruoan omistajansa pöytään sekä viiniä, öljyä, vihanneksia ja hedelmiä myyntiä varten. Toki tällaisellakin maatilalla tarvittiin mukava asuinrakennus, mutta vain jotta omistaja viihtyisi tilalla paremmin ja siten valvoisi tuotantoa. Sadan vuoden kuluttua tilanne oli kuitenkin jo muuttunut ja villan sosiaalinen merkitys oli kasvanut taloudellisen merkityksen ohella. Ciceron ajalla yleinen virkistyskäyttö näyttää olleen miltei tärkeämpi kuin villan taloudelliset mahdollisuudet. Tosin Varron ja myöhemmän Columellan maanviljelysoppaista huokuu sama taloudellisen voiton tavoittelu, joka on selvä myös Caton kirjoituksissa.

Perinteisten viininviljelyn ja oliivintuotannon rinnalle oli tärkeäksi tuotannon muodoksi noussut *pastio villatica* eli luksuselintarvikkeiden tuotanto lähinnä Rooman markkinoita varten. Lintuhäkkejä ja kala-altaita vaatinut tuotanto edellytti runsaasti alkupääomaa ja oli hyvin riskialtista. Erikoisten lintu-, kala- ja muiden eläinlajien takia se näyttää kiehtoneen erityisesti roomalaista yläluokkaa. Usein pyrittiin myös yhdistämään huvi ja hyöty. Lucullus rakennutti *Tusculanumiinsa* suuren lintuhäkin, joka toimi myös ruokasalina. Varro kertoo tosin – ehkä hieman vahingoniloisesti – että haju- ja muut haitat estivät varsin nopeasti tilan huvikäytön. Keisariajalla runoilijat – ehkä omien taloudellisten ongelmien takia – kiinnittivät enemmän huomiota talouteen kuin tasavallan ajan lopun kirjailijat. Vielä silloinkin oli pilkan kohteena, jos joutui ostamaan elintarvikkeensa, koska ei itse pystynyt niitä tuottamaan.

Rooman lähialueilla Tusculum oli villa-asutuksen keskeinen paikka, kuten yleensäkin koko Albanovuorten alue. Vuorten rinteet tarjosivat kauniita näköaloja ja rakennuspaikkoja sekä hedelmällisen tuliperäisen maan. Tusculum oli vanha *municipium* ja sellaisena sieltä tuli jo varhain menestyviä sotapäälliköitä ja poliitikkoja, esimerkiksi M. Porcius Cato Censor, jonka suku säilyi

Mahdollisesti Calpurnius Piso -suvulle kuuluneen villan *opus caementicium* -terasseja Tivolin alapuolisilla rinteillä.

Quintilius-veljesten Tuscolumin villan päälle rakennettiin 1500-luvulla *Villa Mondragone*. Pohjapiirroksessa antiikin villan rakenteet näkyvät mustalla

Rooman politiikan eturivissä aina tasavallan loppuun saakka. Kaupunkia kansoittivat roomalaiset senaattorit jopa siinä määrin, että myöhemmin Plinius nuorempi sanoi pitävänsä enemmän Tifernum Tiberinum syrjäisestä villastaan kuin *Tusculanumistaan*, jossa täytyi käyttää togaa ja jossa tunnelma oli muutenkin virallisempi. Paikallisesta väestöstä ei tiedetä kovin paljoa ja Cicero mainitseekin, että Tuscolum oli kaupunkina lähes kuollut.

Tilanne muuttui vain vähän keisariajan alkaessa. Tärkein muutos oli keisarillisen perheen voimakas läs-

Tuscolum oli keisarillisen perheen majapaikka, ja siksi poliittisesti turvattomampi.

näolo Tusculumissa. Tiberiuksella oli villa yhdessä äitinsä Livian kanssa. Nero peri nykyisen Frascatin kaupungin kohdalla olleen villan äidiltään Agrippinalta. Myös Galballa oli Tusculumissa villa, jossa hän kävi palvomassa Fortunaa ainakin kerran kuukaudessa. Frascatin keisarillinen villa ilmeisesti periytyi edelleen Vespasianukselle ja hänen jälkeläisilleen. Claudiuksen vaimoista Agrippinan ohella Valeria Messalinalla oli maatila Tusculumissa. Trajanuksen sisar Ulpia Marciana ja tämän tyttären tytär Matidia nuorempi omistivat kaupungin alueella kaksi erillistä maatilaa. Keisarilliset villat – mikäli raunioiden piirtokirjoituksiin perustuvat attribuutiot ovat luotettavia – valtasivat Tuscolumin territorion ydinalueen ja tasavallan ajan roomalainen aristokratia lähes korvautui keisarillisella perheellä.

Toinen keskeinen villapaikkakunta oli Tibur eli nykyinen Tivoli, joka on kuuluisa Hadrianuksen 120-luvulla jKr. rakennuttamasta suunnattomasta rakennus- ja puistokompleksista. Tibur oli itsenäinen kaupunki aina vuoteen 87 eKr. saakka. Tasavallan ajan lopun roomalaisia maanomistajia tunnetaan vain muutamia. Caecilius Metellusten

suvulla oli siellä pitkään suuri villa, joka kuitenkin 1. vuosisadan eKr. myllerryksissä joutui Marcus Antoniukselle, jolla oli muutenkin tiiviit suhteet kaupungin paikallisväestöön. Antonius kokosi myös joukkojaan Tiburiin. Augustuksen ajalla Tiburin vastikään senaattorisäätyn kohonneet suvut nousivat aivan yhteiskunnan huipulle: naimakauppoja ja ystävyysuhteita keisarilliseen perheeseen oli jopa niin paljon, että Sergius Rubellius Plautuksesta olisi voinut tulla keisari Neron sijaan. Ensimmäisistä keisareista vain Augustuksella näyttää olleen erityistä mielenkiintoa Tiburia kohtaan. Ehkä hän pyrki näin poistamaan kilpailijansa Antoniuksen muiston ja tekemään kaupungista oman hovinsa villa-asutuksen keskuksen – Tuscolumhan oli kuin Rooman vanhan aristokratian omaisuutta.

Keisariaika toi roomalaiseen yhteiskuntaan myös toisen muutoksen, joka heijastui sekä Tuscolumin että Tiburin asukkaissa. Vanhat, tasavallan ajan mahtisuvut tuhottiin ja tilalle nostettiin uusia, keisarille nousustaan kiitollisia senaattoreita aluksi Pohjois-Italiasta ja myöhemmin provinsseista. Tiburilaiset suvut nousevat juuri varhaisella keisariajalla, mutta Neron kauden jäl-

keen ne ovat jo hävinneet ja tilalle tulevat lähinnä provinsseista kotoisin olevat senaattorit, erityisesti hispanialaiset. Villa oli myös sosiaalisen nousun väline ja aseman osoittaja. Oli lähes yhtä tärkeää omistaa villa oikeassa paikassa kuin omistaa kaupunkitalo Roomassa hyvässä osoitteessa. Uusille senaattoreille Tibur oli arvostettu paikka, jonka he saattoivat ottaa omakseen – Tusculum oli keisarillisen perheen majapaikka, ja siksi poliittisesti turvattomampi. Suuntausta tehosti vielä Trajanuksen määräys, jonka mukaan pronvisiaalisilla senaattoreilla tuli olla kolmasosa maaomaisuudestaan Italiassa.

Hadrianuksen ajan jälkeen kummastakaan kaupungista ei tiedetä enää kovin paljon. Tunnetut maanomistajat olivat yleensä provinsseista kotoisin olevia senaattoreita. Kaikki keisarillisen perheen tilukset näyttivät miltei häviävän Tusculumista, vaikka vielä 100-luvun lopulla Commodus takavarikoi siellä olleen Quintilius-veljesten maatilan. Tiburin kaupunki oli toimiva vielä 200-luvulla, sillä roomalaisia rikkaita hankittiin kaupungin *patronuksiksi* lahjoittamaan rahaa ja siten helpottamaan sen ta-

loutta. Myöhemmin, 300-luvulla kirjailija ja poliitikko Symmachuksella ja hänen piirillään oli maatiloja Tiburissa. Symmachuksella oli villa myös Tusculumissa. Arkeologisesti jatkuvuus myöhäisantiikkiin on nähtävissä, mutta kirjallisia lähteitä ei enää ole.

Antiikin Rooman huvilaelämä samaistetaan ennen kaikkea Ciceron kuvauksiin, vaikka siihen liittyi monia muitakin aspektoja, sosiaalisia ja taloudellisia. Maata omistivat myös muut kuin rikkaat senaattorit, mutta näistä tiedetään paljon vähemmän. Cicero ei mainitse Tusculumin yhteydessä nimeltä juuri muita kuin korkeimman poliittisen eliitin edustajia. Paikallisia ei-senaattorisäätyisiä maanomistajia tunnetaan erityisesti Tiburista, jossa nämä toimivat kaupungin virkamiehinä jättäen jälkeensä rakennus- ja kunniapiirtokirjoituksia. Keskiajan katkoksen jälkeen renessanssi- ja barokkikauden villat Frascatin ympäristössä jatkavat siitä mihin hieman yli tuhat vuotta aikaisemmin oli jääty. Ne on useimmiten jopa rakennettu antiikin ajan villan raunioille. Ja omistajana oli rahakas politiikan mahtimies.

Nykyisen Tivolin keskiaikaista ja antiikkista kaupunkia: Albanean pyörötemppelin jäännökset ja Anio-joen jyrkkien reunojen tukirakenteita.

Eeva-Maria Viitanen

Niin vuosituhat sitten vaihtui ja paikat on siivottu juhlien jäljiltä. Kaikki sujui varsin rauhaisasti niin kotitietokoneissa kuin Jerusalemissakin. Kummasakin pelättiin levottomuuksia, ja niiden pelossa asiaan paneuduttiin erityisen huolella. Ehkä juuri sen tähden mitään ei tapahtunutkaan. Teemaan voisi vielä palata näin kevään kynnykselläkin, ei tosin Y2:n näkökulmasta eikä odotetun Kristuksen reinkarnaation näkökulmastakaan, sillä en käsittele tuhatvuotiskauden mukanaan tuomia millenniaarisia ja eskatologisia teemoja. Niitä riittää ja ne aiheuttivat ymmärrettävää huolta ATK-piireissä ja Israelin viranomaisissa. Sen verran kuitenkin voisi todeta, että Kristuksen reinkarnaatioon liittyvät millenniaariset odotukset perustuvat tietysti Jeesuksen lupauksiin toisesta tulemisestaan sekä erityisesti tulkintoihin Ilmestyskirjan 19. ja 20. lukujen ennustuksista. Niissä luvataan Kristuksen toinen inkarnaatio maan päälle, jonka jälkeen hän hallitsi maailmaa tuhat vuotta yhdessä pyhien kanssa. Vastatämän jälkeen tapahtuisi viimeinen tuomio ja maailmanloppu. Niiden, jotka tavalla tai toisella tuntevat kiinnostusta asiaan, on muistettava, että Ilmestyskirja siis lupaa vain tuhat vuotta Kristuksen monarkiaa eikä kerro mitään hänen toisen tulemisensa ajankohdasta. Edellinen millennium jäikin siksi vähemmälle huomiolle, vaikka kirkkoisä **Augustinus** olikin asiasta jonkin verran kiinnostunut (*De civitate Dei* 20.7–9). Hän pohti asiaa siten, että Antikristus ilmestyisi tuhat vuotta Kristuksen syntymän jälkeen, ja tätä seuraisi maailmanloppu. Kirkkoisä ei kuitenkaan ollut varma, alkoiko tuhatvuotiskausi Kristuksen syntymästä vaiko ristinnaulitsemisesta, jolloin Antikristus ilmestyisi vasta 1033.

Ajanlasku on melkoinen sotku

Eskatologia saakoon osansa Helikonin sivuilla jossain muussa numerossa. Otan nyt esille ajanlaskun kulttuuri-

historiaa ja siihen liittyvää problematiikkaa, jolle antoi sysäyksen Millennium-vouhotus. Ajanlaskuun, vuodelaskuun ja muuhun sellaiseen on liittynyt paljon konventioita ja laskuvirheitäkin, joten on hyvä muistaa, että ne ovat niin aikaan kuin kulttuuripiiriinkin sidottuja.

Laskemme vuosia siis Kristuksen syntymästä paitsi kristittyjen asuttamissa länsimaissa yhä enemmän niiden taloudellisideologisen hegemonian vaikutuksesta myös ympäri globalisoituvaa planeettaamme. Mutta aina ei ole ollut näin, eikä kaikkialla ole näin vielääkään, vaikka pysyisimmekin vain Euroopan ja Välimeren kulttuuripiireissä. Kaksi muuta monoteistista uskontokuntaa hahmottaa ajanlaskua toisin. Islamilaisissa kulttuureissa ajanlasku alkaa profeetta Muhammedin paosta Mekasta, joka kristillisen ajanlaskun mukaan tapahtui aamunkoitteessa 16. heinäkuuta vuonna 622 jaa. Islamilainen kalenteri on kuukalenteri. Vuodessa on sen mukaan 354 päivää, 8 tuntia, 48 minuuttia ja 33 sekuntia. Vuoden alkamishetki on liikkuva. Eli kun siirrymme Välimeren etelärannalle kuluva vuosi on siellä islamilaisen kalenterin mukaan 1420 ja se alkoi 17.4. Vuoteen 2000 on siis vielä jonkin verran matkaa. Juutalainen kulttuuri, jos se noudattaa perinteistä ajanlaskuaan, elää myös kuukalenterin mukaan. Kronologian alkamisajankohta on kristillisen ajattelun mukaan 7.10. 3761 eaa., jolloin maailma luotiin. Seuraava tuhatluku on siis jo 6000.

Vastaavalla tavalla vuosia laskettiin maailman luomisesta aikoinaan myös osassa kristikuntaa. Näin tehtiin keskiajalla ja pitkälle uuden ajan puolelle Itä-Euroopassa, kristinuskon ortodoksisen version valtaamalla alueilla. Ajanlaskutapaa nimitetään konstantinopolilaiseksi tai kreikkalaiseksi. Se määritteli maailman luomisen vuodeksi 5508 ennen kristillistä ajanlaskua ja ensimmäinen vuosi oli 5509. Ajanlaskutapa säilyi ortodoksisilla alueilla 1600-luvun loppuun saakka. Konstantinopolin patriarkka Kyril-

CALENDARIVM GREGORIANVM PERPETVVM.

Orbi Christiano vniuerso à GREGORIO XIII. P. M. propositum. Anno M. D. LXXXII.

GREGORIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI AD PERPETVAM REI MEMORIAM.

INTER gravissimas Pastoralis officij nostri curas, ea postrema non est, ut quæ à sacro Tridentino Concilio Sædæ Apostolicæ referatæ sunt, illæ ad finem optatum, Deo adiutore perducantur. Sane eiusdem Concilij Patres, cum ad reliquam cogitationem Breuitatis quæque curas adiungerent, tempore tamen exclusi rem iam ex ipsius Concilij decreto ad auctoritatem & iudicium Romani Pontificis reuoluerunt. Quod autem Brevitatis præcipue continentur: quorum unam preces, laudesque diuinitus fectis, præcipue diebus: perfoluendas complectitur, alteram pertinet ad annos.

Præcipue, festi formæque ex copendentium recursus, Solis, & Lunæ motum metiendos: Atque illud quidem felicitis recordationis Pius prædecessor noster absolueundam curauit, atque edidit. Hoc vero, quod nuncurum exigit fecimus in Calendarij restitutionem, tamdiu à Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, & sæpius certatum est, utrum absolui, & ad exitum peruenire ad hoc reliquæ tempus non potuit, quod rursus emendandi Calendarij, quæ a calculum motuum peritis proponebantur, propter magnas, & fere inextinguibiles difficultates, quæ huiusmodi conuadatio semper habuit, neque perennes erant, neque antiquis hæc fastidiosa vitæ incolumitas (quod in primis hæc in re curandum erat) seruabatur. Dum itaque nos quæque credita nobis, licet indigno, à Deo dispensatione freti, in hac cogitatione, curæque persequemur, aditus est nobis liber à diuinitus plus Antonio, litho arrium, & medicine doctore, quem quondam Alodius ius germanicus frater conscripserat, in quo per nouum quendam Epactarum Cyclum ab eo executum, & ad certam ipsius auctoris numeri normam directum, atque ad quæcumque anni solaria inuenit ad inuicem accurrebant, omnia, quæ in Calendario collapsa sunt, constanti ratione, & seculis omnibus duratura, sic rebus posse ostendit, ut Calendarium ipsum nulli unquam mutationi in posterum expugnari esse uideatur. Nouam hanc restituendi Calendarij rationem, enigmæ uoluntate comprehensam ad Christianos, Principes, celeberrimosque uniuersitates paucos ante annos missimus, ut res, quæ omnium communis est, communis etiam omnium consilio persiceretur: illi cum, quæ maxime optabamus, concordare respondissent, eorum uos omnium consensione addidisti, uiros ad Calendarij emendationem adiuuantes in alia trihu huius rerum peritissimos, quos longe ante ex primarijs Christiani orbis nationibus dilegeramus: tu cum multum tempore, & diligentia ad eam lucubrationem adhibuissent, & Cyclorum veterum, quæ in recentiora undique conquisitos, ac diligentissime perpercos inter se contulissent, suu, & doctorum hominum, qui de ea rescripserunt, iudicio hunc præceteris elegerunt Epactarum Cyclum, cui nonnulli etiam adiecerunt, quæ ex accurata circumspectione uisum ad Calendarij perfectionem maxime pertinere.

Paavin bulla *Inter gravissimas*.

sen *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*, 731), ja sen omaksuminen tapahtui hiljalleen sydänkeskiajalla 900–1100-luvuilla. Rooman paa villinen kanslia otti sen käyttöön vasta Johannes XIII pontifikaatin aikana (965–972). On kuitenkin muistettava, että se ei syrjäyttänyt muita ajanlaskutapoja ennen kuin vasta keskiajan lopulla, ja eri alueilla Länsi-Eurooppaa eri aikoina. Esimerkiksi nykyisen Espanjan alueella ja Portugalissa vasta 1300-luvulla.

Milloin vuosi vaihtui?

Vuosi ei kuitenkaan ole aina vaihtunut 1.1. niin kuin nykyään. Eri puolilla Eurooppaa käytäntö vaihteli suu-

lios I Lukaris (1620–1638) syrjäytti sen Balkanin ortodoksisen kirkon alueella, ja Venäjällä siitä luovuttiin Pietari Suuren toimesta v. 1700. Jos nyt joku vielä mittaa vuosia sen mukaan, niin vuosi on siis 7508 jml.

Aera vulgaris

Nykyisin käyttämämme ajanlasku, *aera vulgaris*, kuten sitä joskus nimitetään, sai alkunsa ilmeisesti 500-luvulla jaa. Rooman lähistöllä eräässä luostarissa apotti nimeltään Dionysius Exiguus (k. 540–560), laski Rooman pyynnöstä pääsiäistäulukoi- ta – miten pääsiäinen sijoittuu kunakin vuonna. Pääsiäinenhän määrätty edelleenkin kuunkie rron mukaan. Ilmeisesti Nikean kirkolliskokouksessa päätettiin, että pääsiäistä oli vietettävä sunnuntaina, joka seurasi ensimmäistä kevätpäiväntasauksen jälkeistä täysikuuta. Pääsiäisen määrittäminen kunakin vuonna vaati siis jonkin verran laskutoimituksia ja astronomiaa. Dionysius korvasi taulukoissaan silloin alueella vallinneen *diokletiaanisen* ajanlaskun (29. 8. 284 alkaneen keisari Diokletianuksen kristittyjen vainon muistoksi käytöön otetun ajanlaskun) Kristuksen syntymästä alkavalla laskutavalla. Syntymän hän laski tapahtuneen 25. 12. 753 *ab urbe condita* eli Rooman kaupungin perustamisesta. Apotin ajanlaskutapa yleistyi hyvin hitaasti. Ensimmäiset merkit sen käytöstä pääsiäistäulukoiden ulkopuolella ovat Englannista 700-luvulta (Beda Venerabilik-

restikin: yleinen ja looginenkin oli joulujärjestelmä *a nativitate Domini* eli 25. 12. Toinen varsin yleinen oli pääsiäisjärjestelmä, jonka mukaan vuoden ensimmäinen päivä oli ensimmäinen pääsiäispäivä. Venetsian tasavallan hallitsemilla alueilla, jotka eivät olleet mitättömät keskiajalla eivätkä vielä uudellakaan ajalla, vuosi aloitettiin 1. maaliskuuta. Apotti Dionysios eli muuten alueella, jolla vuodenvaihte sijoitettiin Marian ilmestyspäivään 25.3. tai hienommin *ab incarnatione Domini*. Konstantinopolilaisen järjestelmän mukaan, joka oli siis voimassa Bysantin valtakunnassa ja sen lievealueilla, vuodenvaihte tapahtui 1. syyskuuta. Systemaattista vuodenalun määrittely ei ollut paavillisessa kuuriassakaan. Käytäntö vaihteli usein istuvan paavin taustan mukaan. Uudenvuodenjärjestelmäkin eli 1.

Paavi Gregorius XIII

Viereisellä sivulla:
Les tres riches heures
du duc de Berry
Tammikuun
vuodenvaihte.

tammikuuta oli toki käytössä, koska roomalaisessa hallintokulttuurissa vuosi aloitettiin juuri silloin. Uudenvuodenjärjestelmän yleistymistä ja vakiintumista edisti se, että kristillisessä ajattelussa päivä oli Jeesuksen esinahan leikkueen juhlapäivä (*a circumcissione*). Huolimatta kirkon vastustuksesta se yleistyi uuden ajan alussa, esim. Ruotsissa ja Suomessa 1559. Täällä vuosi aloitettiin siihen asti ja vielä myöhemminkin 1. syyskuuta.

Näin on siis nykyisin vallitsevan gregoriaanisen ajanlaskun mukaan. Ne meistä, jotka elävät juliaanisen kalenterin mukaan ja juhliivat uuttavuotta esinahan leikkueen muistopäivänä, kuten hyvin yleistä on, juhliivat sitä 14 päivää myöhemmin kuin suuri enemmistö. Julius Caesarin mukaan nimensä saanut kalenteriuudistus, jonka käytännössä teki egyptiläinen oppinut Sosigenos, tapahtui nykyisen kalenterin mukaan 46 eaa. Sosigenoksen systeemissä oli 365 ja 1/4 vuorokautta. Mutta koska aurinkovuosi on 11 minuuttia ja 24 sekuntia pitempi kuin Sosigenoksen laskujen mukaan, se edistää 128 vuodessa täyden vuorokauden juliaaniseen vuoteen verrattuna. Virhe havaittiin jo keskiajalla mutta asiaa alettiin virallisesti korjata vasta Trenton kirkolliskoukussa (1545–63). Paavi Gregorius XIII:n julisti bullallaan *Inter gravissimas*, joka on juliaanisen kalenterin mukaan päivätty 24.2. 1581 uuden kalenterin viralliseksi ja alkavaksi seuraavan lokakuun 4. päivänä. (Vuosiluku 1582 on yleisemmin tunnettu. Sekaannus johtuu siitä, että paavi päiväsi

bullansa alueella, jossa vuosi vaihtui venetsialaisen järjestelmän mukaisesti vasta 1.3.) Tällöin siirryttiin suoraan lokakuun 15 päivään. Ajanlasku oli jäänyt tällöin 10 vuorokautta jälkeen aurinkovuodesta. Kalenteriuudistus nimettiin paavi Gregoriuksen mukaan, mutta työt teki tällä kertaa eräs oppinut nimeltään Luigi Lilio Vatikaanin observatoriossa. Gregoriaaninen kalenteri otettiin pian käyttöön katolisessa Euroopassa, kun *Roma locuta erat*, mutta luterilainen puoli sinnitteli vastaan vielä pitkään. Lopullinen läpimurto tapahtui vasta 1700-luvulla. Ruotsissa yritettiin olla edistyskelsisiä Juhana II:n aikana mutta protestanttinen fundamentalismi palautti juliaanisen kalenterin Kaarle IX:n noustua valtaan. Gregoriaaninen kalenteri syrjäytti juliaanisen vasta 1753. Ortodoksisessa Euroo-

passa tämä tapahtui vieläkin myöhemmin: Venäjällä muutokseen tarvittiin vallankumousta, se tapahtui tarkemmin sanottuna 14.2.1918. Kreikka siirtyi gregoriaaniseen ajanlaskuun 1.3.1923. Juliaanisesta kalenterista pitävät kiinni vielä jotkut yksittäiset saarekkeet laajenevassa Eurosolitioissa; mm. Venäjän vanhauskoiset ja Athoksen luostarivaltio.

Entä millennium?

Kaikella yllä esitetyllä on tietysti nykyisin vain kulttuurihistoriallista arvoa ja asia koskettelee lähinnä menneisyydentutkimuksen alalla raatavien arkea; useimmiten dateeraus ylläesitetystä syistä menee pieleen, kun tutkijaparka ei muista huomioida jotakin yksityiskohtaa. Millennium-vouhotuksen vastaiseen toimintaan se kuitenkin antaa aseet.

Palataan Dionysius Exiquuksen Kristuksen syntymän laskutapaan ja siihen liittyvään problematiikkaan. Tilanpuutteen takia tyydyn suosittamaan lukijoillemme tutustumista E.K. Ginzelin teokseen **Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie** osaan III ja sivuihin 178–185, jossa Dionysioksen laskutapaa esitellään varsin yksityiskohtaisesti. Asiaa hieman yksinkertaistaen apotti Dionysius laski siis Jeesuksen syntymän tapahtuneen 25.12. (huom. juliaanisen kalenterin mukaan) vuonna 753 *ab urbe condita* (auc.). Mutta apotti ei ollut kovin tarkka laskelmissaan, mikä tajuttiin jo var-

hain keskiajalla vaikka pimeää olikin. Hän muun muassa unohti nollan. Vuosi sinne tai tänne mutta pahempi ongelma lienee siinä, että Luukkaan evankeliumin alkimyksen, kuningas Herodeksen eli Juudean kuningas Herodes Suuren, tiedetään kuolleen 749 *auc.*, ja Luukkaan mukaan Jeesuksen syntymä tapahtui ainakin vähän ennen tämän kuolemaa. Vuosi 749 *auc.* vastaa noin vuotta 4 eaa. Tämän mukaan kaksi tuhatta Kristuksen syntymästä olisi täyttynyt jo neljä vuotta sitten.

Luukkaan evankeliumi antaa myös toisen ajoittavan tiedon, nimittäin sen, että Jeesus syntyi kun "keisari Augustukselta kävi käsky, että koko maailma oli verolle pantava", ja "tämä verollepano oli ensimmäinen", ja tämä olisi tapahtunut Kyreniuksen ollessa Syyrian maaherrana. "Verollepanoja" tunnetaan muistakin lähteistä, joissa niitä kuitenkin kutsutaan termillä *census*. Niiden perusteella tiedämme, että Kyreniuksen eli Publius Sulpicius Quiriniuksen aikana toimeenpantiin *census* mutta se tapahtui vasta 7 jaa. (tai peräti 10jaa.). Mikäli tämä oli juuri se verollepano, jonka takia Joosef ja Maria joutuivat evakkoon Beethlehemiin, niin Millenniumiin on vielä matkaa joitakin vuosia.

Kaikesta huolimatta, miten nyt sitten arvoisa lukijakunta aikaansa laskeekaan, hyvää vuoden jatkoa.

P.S. Jerusalemissa joidenkin poliisisaattueessa odottama Kristuksen reinkarnaatio herätti Hellenin toimituksen muistelemaan joskus 80-luvun puolella julkaistua teologian ylioppilaiden ainejärjestölehteä, Kyyhkynenkö sen nimi nyt oli, ja siinä julkaistua varsin vakavahenkistä Kristuksen toista tulemistä koskevaa pohdiskelua. Sen mukaan Jumalan toinen inkarnaatio näkyvässä maailmassa olisi jo tapahtunut, ja itse asiassa jo kauan sitten! Kuka siis? No, tietysti Joulupukki! Teologisessahan ne asian parhaiten tietävät!

Tiedelehden kyseenalainen maailma

Martti Leiwo

Kotimaisista kirjakaupoista on saatavissa kirjava määrä ulkolaisia tiedelehtiä. Sukellus yhdysvaltalaisen *21st Century. Science and Technology* -lehden maailmaan osoittautui hämmäntäväksi kokemukseksi. Viime vuoden keväällä ilmestyneessä numerossa luvataan käsitellä tutkimusmatkoja Odysseiasta avaruusasemiin. Kannessa komeilee Tunisin Kansallismuseossa esillä oleva kolmannen vuosisadan roomalainen mosaiikki Odysseus ja seireenit.

Ryhdyin ensimmäiseksi ahmimaan Lyndon H. LaRouche Juniorin artikkelia *On Eratosthenes, Maui's Voyage of Discovery, and Reviving the Principle of Discovery Today*. Lehden toimittaja huomauttaa, että artikkeli perustuu Saksassa pidettyyn kongressiesitelmään. Tässä vaiheessa kaikki on kunnossa. Muutaman rivin luettuani alan kummastella. Tässä kirjoittaa kovin kiihkeä mies. Hän esittää tiuhaan tahtiin väitteitä, joihin lupaa palata kohta; tyylillä on lähes infantiililla. Tähän tapaan ajatuksia kuljetetaan: *"Now these Egyptian ships, on this occasion, were very large ships. They were not jokes. They were not balsa rafts. They were very serious ships, and I'll come to that in a while."*

Luen kasvavan kummastuksen vallassa ja tulen lukuun "Meren kansat". Kirjoittaja on sanalla sanoen erikoislaatuinen. Hänen luonnehdintansa viikingeistä kuuluu suomennettuna näin: "Muistakaa, että viikingit eivät olleet todellinen kansa. He olivat saksilaisroistoja, jotka pakenivat Kaarle Suuren luota silloin, kun Kaarle valloitti tämän osan Saksia. Silloin tämä Konstantinopolin valvoma pakanalauma nousi kapinaan. Kun Kaarle Suuri löi heidät, he pakenivat pohjoiseen Juutinmaan lähistölle. Siellä heidät opittiin tuntemaan viikinkeinä. He olivat sekalaista väkeä, monia eri kansoja. Heillä oli yksi yhteinen piirre: he olivat kaikki nuorisorikollisia – ryöstelivät, varastivat, raiskasivat – tekivät kaikkea sitä, mitä brittiläinen oligarkia tekee tänään." Saman luvun lopussa seuraa yhteenvedo. Ehkä kirjoittajan oma tyyli ansaitsee jälleen kerran tulla siteeratuksi sellaisenaan: *"So, when you're talking about Greek culture, or Etruscan culture, which we know less about, because the Romans, the Latins, committed genocide against the Etruscans, to try to wipe out and eradicate every evi-*

dence of Etruscan culture, as they try to pretend that Italian is a language descended from Latin, which it is not. It's a completely separate and superior language to Latin, which is something the Humboldts understood."

Tyyli on samanlaista, jota sain kuunnella vieraillessani opiskelijoiden kanssa Vatikaanin Pietarinkirkon alla sijaitsevalla varhaisen keisarikauden aikaisella hautausmaalla viime kesänä. Miellyttävä amerikkalainen nuorukainen esitteli hautausmaan ja Pietarin haudan vaiheet. Asiat tulivat sujuvasti yhtenä virtana, ja opas toi esille hautakirjoituksista kristillisiä symboleja, kuten piirtokirjoitusten *DM* lyhenne. Hänelle *DM* tarkoitti *Deo Maximo* "Suurimmalle jumalalle" eikä *diis manibus* "jumalhengille", joka on lyhenteen avaus. Aina välillä oppaamme totesi selittävänsä asian myöhemmin.

Nopea lehden selailu paljasti, että kaikki muutkin jutut olivat samantasoisia. Odysseuksen harharetkistä kertova Gabriele Liebigin artikkeli jatkoi samaa latua. Kerrottuaan lyhyesti Odysseuksen retkistä ja Homeroksesta Liebig esittää kartan, jossa harharetket on sijoitettu Välimeren alueelle. Kartta on saanut otsikokseen "Map of the Odyssey for the small-minded" ja kirjoittaja toteaa, että harharetkien sijoittaminen Välimerelle, tämä "small-minded outlook", on brittiläisten tutkijoiden käsitys. Omana käsityksenään hän esittää, että Odysseus poistui pikemminkin nopeasti Välimereltä ja purjehti pitkin poikin Afrikan ja Pohjois-Amerikan välillä käväisten ehkä jopa Bahama-saarilla asti, vaikka tämän ehdotuksen kirjoittaja tuntuu sentään hylkäävän.

Lehdessä on toki muitakin juttuja. Yksi mielenkiintoisimmista oli Jack Sauersin kirjoitus ilmaston lämpenemisestä otsikolla "Global Cooling is Under Way". Kirjoittaja on tutkinut Washingtonin osavaltiossa sijaitsevan Spokaneen ilmastoa vuosien 1890–1997 välillä. Hän toteaa, että tämän aineiston perusteella on naurettavaa väittää, että maapallon ilmasto olisi lämpenemässä, päin vaistoin se viilenee, koska Spokaneen pitkäaikaiset keskiarvot osoittavat näin. Yhden paikan lämpötiloista voidaan siis tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Hämmäntynyt lukija kysyy mielessään, miksi tällaista myydään Suomessa ja yleensäkin julkaistaan tieteen nimissä? Taustalla olevat lehden rahoittajat ajavat selvästi tiettyjä intressejä, jotka vaativat tuekseen "tieteellisiä" artikkeleita. Yhdysvaltain sisäpolitiikka ei liity Helikonin alaan, mutta on huolestuttavaa huomata, kuinka antiikintutkimus alkaa yhä useammin saada piirteitä, jotka on yleensä tottunut liittämään kiihkonationalismiin.

SE RÖHNÖTTI SITTEENKIN

Tietooni on tullut Kyösti Juhani Kierimon tässä lehdessä viime syksynä julkaistu artikkeli *Metamorfoosien* käännöksestä. En ole katsonut asiakseni puuttua kriitikoiden reposteluihin, sillä heidän arvionsa, mitä he sitten sanovatkaan, paljastavat enemmän heistä itsestään kuin kyseisestä teoksesta tai sen käännöksestä. Tämä pätee mitä suurimmassa määrin myös Kierimon kirjoitukseen, mutta koska se oli kyseenalaisista motiiveista tehty henkilökohtainen hyökkäys ja sisälsi runsaasti perättömiä väitteitä, ne on mielestäni oikaistava, ettei lukijoita johdetaisi harhaan.

Kierimo väittää minun tehneen Ovidiuksen teoksesta latistetun ja 'rahvaanomaisen', hyväksyttävästä yleiskielestä poikkeavan version. Ylimmäisenä käännösperiaatteenani oli kuitenkin pitäytyä niin lauserakenteen kuin sanastonkin osalta mahdollisimman pitkälle nimenomaan käypään nykysuomen yleiskieleen toisin kuin esimerkiksi Manninen, jonka Homeros-käännökset pistokokeitteni mukaan sisältävät jokaisella sivulla vähintään 30 poikkeamaa hyväksyttävän nykysuomen normeista. Käännökseni käsittää arviolta 80 000 sanaa, ja nykyisin muodikkaita ns. sopimattomia tai alatyylisiä ilmaisuja siitä ei löydy täikammallakaan. Kirjan runomitan kahleista vapaissa proosaosissa olen käyttänyt suorastaan hyperkorrektia kieltä. Runomitan vaatimukset kuitenkin asettavat käytettävälle sanastolle ankarat rajoitukset, ja esim. sellaiset erittäin usein tarvittavat tavalliset sanat tai muodot kuin *menee, tulee, sanoi, kysyi, aseet, usein, käteen, kädessä, kädestä* ja *makasi* ovat mitallisesti mahdotto-

mia, ja kääntäjän on pakko käyttää joitakin vapauksia tai korvaavia kiertoilmaisuja. Toiseksi kääntäjä voi käyttää alkukielisen ajatuksen ilmaisemiseen vain samaa tavumäärää tai käytännössä usein sitäkin vähemmän, koska latinassa sanan loppuvokaali jää elision vuoksi usein ääntymättä ja yksi tavu häviää. Suosittelisinkin arvostelijoille, että he ennen tuomionsa julistamista kirjoittaisivat ensin itse vaikkapa viisi tai kymmenen peräkkäistä heksametrisäettä. Itse olen tehnyt niitä nyt 22 000, jokaisen niistä aika moneen kertaan, ja väittäisin tietäväni, mistä puhun.

Kierimon käsitys, ettei kääntäjä saisi käyttää kieltä luovasti, on perin omituinen, sillä suomen kirjakieli on Agricolasta lähtien varsin pitkälle kääntäjien luomus, ja juuri kääntäjät joutuvat ensimmäisinä laajentamaan kielen ilmaisuvaroja etsiessään vastineita jo olemassa oleville käsitteille. Runojen mitallinen kääntäminen on aivan oma taiteen lajinsa, missä kääntäjän omaa uutta luovaa ponnosta ei voi mitenkään sivuuttaa. Ovidiuksen teoksen silmiinpistävimpiä piirteitä ovat kuvausten realistinen havainnollisuus, suuri tyyllinen vaihtelu ja varsin runsas huumori, ja näiden piirteiden tulee välittyä myös käännöksestä. Ovidiuksen jumalat ovat jumalien valepuvussa olevia ihmisiä, ja heistä on voitava käyttää samoja arkipäiväisiä ilmaisuja kuin tavallisista kuolevaisista. Kierimon poimimista esimerkeistä jo käy ilmi, että käyttämäni sanat, joita hän suoraan sanoen rasistisesti pitää rahvaanomaisuuksina, ovat kieleemme normaalia deskriptiivistä sanastoa, joka ei suinkaan latista kieltä, vaan an-

taa sille luontevaa suomalaisugrilaista ytyä ja voimaa. Tämä suomen erikoispiirre myös mahdollistaa em. runonitan vaatiman sanonnan tiivistämisen, kun yksi naseva ilmaisu sanoo saman, mihin alkukieli on tarvinnut monta sanaa. Niinpä kyklooppi käännöksessäni 'lampsi' eikä 'kävele pitkin raskain askelin' ja Semelen vanhan ja raihaan imettäjän hahmoon laittautunut Juno 'horisee kuin kuoleva kääkkä' eikä 'puhu isoäitimäiseksi tehdyllä äänellä'. En tiedä, miksi nämä ilmaisut olisivat latistuneet Kierimon oppeja noudattaen

Kierimo väittää minun tehneen 'runoratsusta' 'runohevosen', mutta hän on tässä väärässä. Pilvissä liitelevästä Pegasoksesta tuli *Encyclopaedia Britannican* mukaan runollisen innoituksen vertauskuva vasta uudella ajalla. Esipuheen Ovidius-sitaatissa mainitut hevoset olivat latinaksikin monikossa ja tarkoittivat tukevasti maan pinnalla ravaavaa valjakkoa eivätkä Pegasosta. Lähteen pohjalta kuvaansa katselevan Narkissoksen yhteydessä käyttämäni ilmaisu 'olennoksi sen varjoa luullen' on tarkka käännös alkutekstin ilmaisusta '*corpus putat esse, quod umbra est*'. 'Varjo', jota Narkissos luuli lähteen pohjalta olevaksi toiseksi ihmiseksi, ei tässä tietenkään tarkoita valotonta tummentumaa, vaan epätodellista kuvaa tai heijastumaa kuten mm. Händelin *Largon* sanojen alussa ja useissa virsissä. Kierimon 'oikeana' pitämä Salevan käännös 'todeks uskottuun kuvajaiseen' on abstraktisempi ja sisältää lopusta katkaistun sanan, joita en periaatteesta käyttänyt; lisäksi sen passiivi on virheellinen, koska uskoja ei ollut muita kuin Narkissos itse, ja painottoman tavun ('kuvajaiseen') käyttäminen iskutavuna säkeen viimeisessä jalassa on metrisesti kelvoton ratkaisu. Muutoin en Salevan käännöstä tunne, mutta esimerkki ei ole kovin vakuuttava ja WSOY:n Jorma Kaimio, jolle Saleva oli tarjonnut käännöstään, piti sitä julkaisukelvottomana ja arveli sen perusteella Ovidiuksen mitallisen kääntämisen olevan ylipäänsä mahdotonta. *Chaos* on käännöksessäni aivan oikein vain 'Kaaos' ja *semina rerum* samoin oikein ja asiallisesti 'aineiden esihippuja', ei tietenkään muka lehtorimaisen sanatarkasti 'asioiden siemeniä', koska 'asia' ei voi tarkoittaa konkreettista ainetta eikä aineilla ole siemeniä. Ovidius on varmasti tiennyt Kaaoksen alkuaan merkinneen ammottavaa tyhjyyttä, mutta hän on omassa kuvauksessaan muuttanut sanan merkitystä ja tehnyt siitä kaikki alkuaineet sisältävää epämääräistä sotkua, joka on niin sakeaa, ettei siinä voi uida, ja niin vetelää, ettei sen päällä voi kävellä. Kierimon paheksumat sanat 'mömmö' ja 'röpelöstä' ovat

varsin tarkkoja käännöksiä Ovidiuksen tätä vetelää puuroa kuvaavista ilmaisuista *rudis indigestaque moles* ja *caeco acervo*. Ilmaisujen pieni epäeleganttius ei haittaa mitään, sillä sehän vain korostaa raaka-aineen kokemaa muodonmuutosta ja Ovidiuksen taiteilijatoverikseen tekemän harmonisen kosmoksen luoja (*opifex rerum*) taiteellista lahjakkuutta.

Kierimon erityisenä silmätikkuna ovat erilaiset makaamista tai makuulle käymistä osoittavat sanat. Suomen kielessä ei tunnetusti ole yleispätevää vaakasuorassa makuuasennossa olemista kuvaavaa verbiä kuten ruotsin *ligga*, saksan *liegen*, englannin *lie*, venäjän *ležhat* ja latinan *iacere*. Lähin vastine 'maata' on useissa muodoissaan mitallisesti mahdoton, ja kääntäjän on käytettävä kuhunkin tilanteeseen sopivaa, makaamistyylin tarkemmin ilmaisevaa verbiä. Niinpä paperit lojuvat ja laiskottelija voi loikoa, mutta ihraiset hylkeet lötkötävät, mahallaan kyynärpäidensä varassa makaava, inho-realistisesti Odysseuksen miehiä syövä jättiläinen todella röhnöttää, härkien raadot ja härän kokoisen villisian raato rötköttävät, vastasyntynyt vauva kellottaa selällään, tukkihumalassa selällään nukkuva kentauri taas rellottaa, kyläinen lehmä köllähtää maata ja ihmisiksi tekeytyneet jumalatkin voivat pötkähtää sohvalle pitkäkseen (lat. *accubuerere dei*) odottamaan viereen tuotavaa pöytää ja ateriala. Aaltojen rantaan heittämän ruumiin makaamista kuvaava verbi 'mötköttää' ei täysin tyydytä itseänikään, mutta vain huonoista vaihtoehtoista oli valittava vähiten huono. Kierimo irrottaa sanat asiayhteydestään ollenkaan ajattelematta, sopivatko ne siihen vai eivät. Niinpä hän pitää sopimattomana käyttämääni 'lastenkieleen' kuuluvaa sanaa 'iskä', vaikka olen käyttänyt sitä juuri siitä nimenomaisesta syystä, että puhuja oli pieni poika, jonka ei voinut mitenkään kuvitella käyttäneen sanaa 'taatto'; tyylillisesti neutraali sana 'isä' olisi tarvituksa taivutusmuodossaan 'isällä' ollut mitallisesti mahdoton. Ainoa kenties slangiksi luokiteltava käyttämäni puhekielen sana 'leso' esiintyy sivistymättömän kykloopin groteskissa paimenrunon parodiassa kohdassa, jossa kääntäjällä ei ollut millinkään pelivaraa, vaan oli löydettävä kaksi lyhyttä tavua sisältävä riikinkukon pöyhkeyttä kuvaava adjektiivi.

Kierimo liioittelee käyttämäni sanojen vaikeutta ja mainitsee esimerkkinä aivan tavallisen, joen poikkipatoa merkitsevän sanan 'tammi', joka esiintyy kyseisessä merkityksessä jo Tampereen kaupungin ja Pääatalon romaanin nimessäkin. Oikeassa asiayhteydessään sanat ovat harjaantuneelle lingvistille ja normaaliälyiselle kaunokirjallisu-

Toive kielipoliisin asettamisesta on turha.

den lukijalle itsestään selviä, vaikka hän ei olisi niitä ikinä kuullutkaan. Normaali käytäntö olisi tietysti ollut katsoa ensin *Nykysuomen sanakirjaa* tai *Suomen kielen perussanakirjaa*, joista jo olisi selvinnyt, että 'mömmö' on epämääräistä sakeaa massaa, 'koura' tarttumiseen taivutettu käsiterä, 'soimi' hevosen pilttuun heinien tila, 'öky' ja 'porho' rikas pohatta, 'taso' pöydän vaakasuora päällyslevy, 'sauma' myös tilaisuus tai mahdollisuus, 'rähmällään' nelinkontin tai mahallaan, 'vinkeet' metkut tai juonet, 'hoto' kyltymättömän ahnas, 'mölö' sivistymätön moukka, 'räähkä' saastainen ruoja, 'lahmaaminen' esim. viljapellon sotkemista ja tallaamista, 'lekkuminen' epätasaista keikkumista, 'ripeksiminen' kevyttä vihmovaa sadetta ja 'urkkiminen' konkreettisesti alkuperäismerkityksessään etäällä olevan esineen tavoittelemista käteensä. Myönnän, etteivät sanakirjat tunne kahdesti käyttämäni verbiä 'topria', mutta asiayhteydestä käy ilmi sen tarkoittavan toistuvaa kiinni tarttumisen yrittämistä eikä suinkaan 'hyväilemistä', kuten Kierimo yrittää muka venäjältä johtaa. Kierimo on omis- sa tyyl-ihanteissaan jämähtänyt jonnekin viime vuosisadan alkupuolelle tajuamatta kielenkäytössä tapahtunutta huomattavaa vapautumista, josta em. sanakirjojen vertailu antaa useita valaisevia esimerkkejä. Hänen käsityksensä, että Ovidiuksen teos olisi jokin siloteltu, pelkästään ylätyylinen satukirja, on hänen omansa ja vailla todellisuuspohjaa.

Viimeisenä toiveenaan Kierimo esittää 'kielipoliisin' asettamista, etten saisi kääntää vielä Vergiliustakin. Toive on turha, sillä olen sen Suomen Kulttuurirahaston myöntämän apurahan velvoittamana jo kääntänyt ja hyvin olenkin. Tämä vuoden sisällä jo toinen *Aeneis*-käännös ilmestyy kevään kuluessa Loki-Kirjojen kustantamana. Onneksi julkaisemiseen ei tarvita lupaa, vaan alalla on vapaa kilpailu ja valtiopäivillä päätettiin, että jatkakin saapi laulaa.

Evangeliou, Christos C. *The Hellenic Philosophy: Between Europe, Asia and Africa*. Institute of Global Studies. Binghamton University 1997. iv + 222 s.

Arvioinut Oiva Kuisma

Kaikkia virhemarginaaleja kaihtavan filosofianhistoriallisen detaljitutkimuksen rinnalla on joskus virkistävää lukea senlaatuista rohkeita kokonais-tulkintoja, joissa riskienottoa ei vältellä, eikä provokaatioista ole puutetta. Tällaisen lukuelämyksen tarjoaa Christos Evangeliou (Towson University, Maryland) *The Hellenic Philosophy: Between Europe, Asia and Africa*.

Käsillä oleva Evangeliouin teos on luonteeltaan kulttuurifilosofinen. Evangeliou ei tyydy pelkkään filosofian historian kuvailuun ja analyysiin, vaan hän painokkaasti myös sanoo, mitä filosofian ylipäänsä pitäisi olla: todellista filosofiaa on nimenomaan se filosofia mitä kreikkalaiset ajattelijat esisokraatikoista uusplatonismiin asti harjoittivat. Tämä näkemys tuo mieleen Whiteheadin (*Process and Reality*) tunnetun lausunnon, jonka mukaan länsimaisen filosofian historia on joukko alaviitteitä Platonin kirjoituksiin. Evangeliou suhtautuu vakavasti Whiteheadin arvioon, mutta kriittisessä mielessä korostaa, että aivan niin hyvin eivät asiat sentään ole. Hänen käsityksensä mukaan kristinuskon valtaannousun jälkeisinä vuosisatoina filosofia menetti sekä itsenäisyytensä että luovuutensa.

Evangeliouin näkemys filosofian historiasta (lukijan suurpiirteisesti tiivistämänä) jakautuu kolmeen historialliseen kauteen: 1) alkuperäinen helleenisen filosofian

kausi, 600 eKr - 400 jKr; 2) filosofia teologian palvelijana, v. 400-1400; 3) filosofia tiedekäsitysten ja materialististen ideologioiden palvelijana, renessanssista nykyaikaan. Myöhäisen uusplatonismin kaudelle asti filosofiaa pidettiin tieteiden kuningattarena, mutta 400-luvulta lähtien teologien toimesta se alennettiin palvelijan rooliin. Filosofit eivät enää voineet vapaasti itse määritellä filosofian tehtävää, vaan se määriteltiin ulkopuolisten auktoriteettien toimesta.

Evangeliouin käsitys länsimaisen filosofian kehityksestä/muuttumisesta on varsin pessimistinen. Itse asiassa hän ankarasti arvostelee termin "Western" ("läntinen") käyttöä kulttuurihistoriallisissa kuvauksissa, koska pallomaisella pinnalla "länsi" on merkitykseltään täysin relatiivinen. Yhdestä paikasta katsottuna Kreikka on idässä, toisesta paikasta katsottuna taas lännessä. Onko tällaisen terminologisen seikan esille nostaminen sitten kovin tärkeää? Evangeliouin mukaan on. Muinainen kreikkalaisalue ei ollut niinkään idässä eikä lännessä kuin Euroopan, Aasian ja Afrikan risteyskohdassa. Siksi helleenisen filosofian oikea ymmärtäminen edellyttää, että tiedostetaan sen eikreikkalaisetkin lähtökohdat, ja että mikään yksittäinen kulttuurialue ("länsi") ei voi monopolisoida sitä omakseen. Helleenisen filosofian avoimuudesta ja henkisestä suuruudesta todistaa Evangeliouin mukaan se, että antiikin kaudella filosofit matkustelivat paljon Välimeren seu-

dun eri valtakunnissa ja olivat valmiita ihmetellen tutkimaan, ja myös omaksumaan, sellaisiakin opillisia käsitteitä, jotka olivat peräisin vierailta kulttuurialueilta. Vastaavasti Evangelion arvostelea eräitä tunnettuja filosofianhistorioitsijoita (Jaeger, Guthrie) siitä, että nämä ovat nähneet hellenifilosofit yhtä rajoittuneina kuin he itse olivat, siis sellaisina, jotka väheksyvät muinaisten egyptiläisten, persialaisten, ym, saavutuksia.

Evangelion korostaa, että teologisissa käsityksissään hellenifilosofit olivat suvaitsevaisia. He eivät suoralta kädeltä tuominneet toisten kansojen jumalakäsityksiä, eivätkä varsinkaan yllyttäneet ketään ideologisiin sotiin. Kaikille annettiin lupa palvella omaa jumalaansa, harjoittaa omaa filosofiaansa, eikä kritiikintekoakaan kielletty. Kaikki tämä muuttui, kun ensin kristinusko, sitten islam, ja lopuksi marxilaisuus ottivat filosofian palvelijakseen. Kristityt ja muslimit monopolisoivat jumalan itselleen ja sallivat toisuskoihin kohdistetut vainot ja jopa sodat. Marxilaiset hylkäsivät teologian, mutta toimintatavoissa ei tapahtunut olennaista muutosta – pyhä sota sai uuden nimen: luokkasota.

Mainittujen ideologioiden palveluksessa filosofia muuttui advokaattitoiminnaksi. Filosofit eivät enää

voineet harjoittaa vapaata kriittistä tutkimusta, vaan ylhäältäpäin annettujen suuntaviittojen mukaisesti heidän tehtävänsä oli kehittää vallitsevaa ideologiaa oikeuttavia käsiterakennelmia. Vaikka keskiajan jälkeen luonnontieteellinen tutkimus alkoi pikku hiljaa vapautumaan kirkon ja valtion ohjauksesta, filosofian asema ei muuttunut olennaisesti. Filosofia sai yhden isännän lisää. Siitä tehtiin tieteen palvelija, tieteenfilosofia. Reformaattori-henkisenä kirjoittajana Evangelion tietenkin toivoo, että filosofit vapauttaisivat itsensä sidoksistaan uskonnollisiin ja maallisiin auktoriteetteihin, ja että filosofia palautettaisiin sen entiseen asemaan.

Kokonaisuutena Evangelion *The Hellenic Philosophy: Between Europe, Asia and Africa* on selkeän lukijaystävällisesti kirjoitettu *kaksitasoinen* kokonaisuus: odotettavissa olevien vastaväitteiden kommentointi on siirretty suoraan loppuviiteosastoon, joten – huolimatta kirjoittajan hurskaista toiveista – laiskempi lukija voi tyytyä pelkkään perustekstiinkin. Eräiden filosofianhistoriallisten yksityiskohtien tulkinnasta voitaisiin tietysti keskustella paljonkin, mutta tämänluonteisen teoksen suhteen tärkeämpää on, että perusteet on formuloitu selkeästi, ja että ne haastavat omakohtaiseen kriittiseen pohdiskeluun.

UUTISIA & TAPAHTUMIA

Deloksen leijonat museoon

Kuuluisat Deloksen leijonat on siirretty ulkoilmasta museon suojiin. 600-luvulta eKr. peräisin olevat leijonapatsaat siirrettiin suolapitoisilta tuulilta suojaan ilmeisesti viimehetkellä, kertovat arkeologit. Alunperin yhdeksästä leijonasta enää viisi on suhteellisen hyvässä kunnossa.

Korintin museovarkaus vuodelta 1990 selvitetty

Yhdysvaltain liittovaltion poliisi FBI on löytänyt v. 1990 Korintin museosta varastetut esineet kuorma-autosta Miamiasta Floridasta. Varkaus oli Kreikan historian suurin ja käsitti 270 esinettä, joista saatiin nyt takaisin lähes kaikki. Varkauden yhteydessä museon vartija surmattiin.

ATEENAN-INSTITUUTIN KEVÄÄN OHJELMAA

NÄYTTELYT

perjantaina 24.3.klo 18.00

tutustumme näyttelyyn Klassillista arkeologiaa Helsingin yliopistossa Helsingin yliopiston päärakennuksen uudella puolella (Fabianinkatu 33, 4.krs). Näyttely on suunnattu kaikille antiikin esineellisestä kulttuurista kiinnostuneille. Aihepiiriin liittyvä esitelmäsarja pidetään yliopiston päärakennuksen pinessä juhlasalissa keskiviikkona

22.3. klo 14-18. Lisätietoja näyttelystä saa dos. **Leena Pietilä-Castrenilta:**

(leena.pietila-castren@helsinki.fi). Ilmoittautuminen sihteerille maanantaihin 20.3. mennessä.

MUINAINEN TRAAKIA

lauantaina 1.4. klo 11.00

Kulta- ja hopea-aarteita Bulgariasta 5000 eKr. – 300 jKr. Amos Andersonin taidemuseossa on avattu muinaisten traakialaisten kulta- ja hopea-aarteiden sekä muiden niihin liittyvien löytöjen näyttely. Esineet on lainattu bulgarialaisista museoista, ja suuri osa niistä on kullasta ja hopeasta tehtyjä kultti- ja koriste-esineitä. Näyttelyä täydentävät aseet ja käyttöesineet.

Suomen Ateenan-instituutin ystävät ja Villa Lanten ystävät ovat varanneet jäsenilleen näyttelyopastuksen lauantaina 1.4. Ryhmään mahtuu yhteensä 25 henkilöä. Ilmoittautuminen sihteerille torstaihin 30.3. mennessä

Kokoontuminen museolla (Yrjönkatu 27) klo 11.00. Jokainen ostaa lippunsa itse, jolloin voi hyödyntää myös mahdolliset alennukset.

Lippujen hinnat: Aikuiset 40 mk, eläkeläiset 30 mk, opiskelijat 20 mk. 7-17-vuotiaat lapset 10 mk.

ESITELMÄT

Vuosikokouksessa perjantaina 14.4. klo 17.15

FT **Petra Pakkanen** pitää esitelmän aiheesta *Mykeneläisten ja kreikkalaisten välissä – pohdintoja Kreikan varhaisesta uskonnosta*. Helsingin yliopiston päärakennuksen vanha puoli, aud. III (Aleksanterinkatu 5).

Keskiviikkona 3.5. klo 18.15

FT **Arja Karivieri** kertoo *Pohjois-Kreikassa sijaitsevan Arethusan arkeologista kaivauksista*. Kyseessä ovat Suomen Ateenan-instituutin ensimmäiset kaivaukset, joiden johtajana esitelmöitsijä toimii. Helsingin yliopiston päärakennuksen vanha puoli, aud. XII (Aleksanterinkatu 5).

MATKAT

viikonloppuna 6.-7.5.

kotimaan matkakohteena on KUOPIO, matkanjohtajana prof. **Jaakko Frösén**.

Alustava ohjelma: Matkan varrella lauantaina pysähdymme Mikkeliin ja tutustumme kaupungin nähtävyyksiin. Perillä Kuopiossa lauantain ohjelmaan kuuluvat esitelmä sekä illallinen.

Sunnuntaina aamupäivällä tutustumme ortodoksiseen kirkkomuseoon yli diakoni **Kimmo Kallisen** opastuksella.

Matka tehdään bussilla.

HUOM! Sihteerin kotiosoite on muuttunut:

Manna Vesterinen

koti: Tyynyläavankuja 3 E 104, 00980 Helsinki, puh. ja fax 09.328 1617
työ: Klassillisen filologian laitos, PL 4, 00014 Helsingin yliopisto, puh. 09-191 23688, fax 09-191 22161
sähköposti mvesteri@helsinki.fi

Villa Lanten Ystävät ry

Vuosikokous valitsi dosentti Andreo Larsenin uudelleen puheenjohtajaksemme vuodeksi 2000. Myös erovuorossa olleet hallituksen jäsenet valittiin uudelleen. Hallitukseen kuuluvat varapuheenjohtaja, lehtori Sinikka Sahi, hammaslääkäri Anja Hietanen, FL Marja Härmänmaa, dosentti Mika Kajava, arkistonhoitaja Timo Keinänen, pääsihteeri Jussi Nuorteva, FT Liisa Savunen ja kustannusjohtaja Sirkka Stolt. Vuosikokous hyväksyi sääntöjen lisäyksiä muutosesitykset, joten ensi kerralla puheenjohtaja valitaan kahdeksi vuodeksi kuten hallituksen jäsenetkin.

Vuosikokous päätti korottaa jäsenmaksun 120 markkaan, jotta yhdistyksellä olisi paremmat mahdollisuudet sekä tukea Rooman-instituutin toimintaa että edistää antiikin ja Italian kulttuurien tuntemusta. Jäsenmaksu olikin ollut jo lähes kymmenen vuotta sama. Tukijäsenmaksun määräksi vuosikokous päätti 500 mk. On toivottavaa, että mahdollisimman moni jäsen maksaa myös tämän, sillä tukijäsenmaksut käytetään suoraan Rooman-instituutin toiminnan tukemiseen. Hyvin onnistuneen Pienoisbussi Villa Lantelle -projektin tuloksena Villa Lanteen on nyt saatu uusi Mercedes Benz Vito, jota käytetään tutkijoiden ja kurssilaisten ekskursseihin Rooman ulkopuolelle.

Yhdistyksen jäsenmatka tehdään 8.11. - 15.11. Roomaan dosentti Majja Väisäsen johdolla. Aiheena on varhaiskristillisuus. Alustava hinta on noin 5500 mk. Tiedustelut ja ilmoittautumiset, sihteeri Risto Valjus puh.&fax 09-69 44 535.

Kevään ohjelma:

ke 22.3. klo 18 FT Altti Kuusamon esitelmä Neitsyt Marian syntymän esityksistä myöhäisrenessanssin taiteessa Roomassa. Helsingin yliopiston päärakenuksen auditorio XIII (Unioninkatu 34, 2. krs).

pe 24.3. klo 18.00 opastettu tutustuminen, yhdessä Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n kanssa, näyttelyyn Klassillista arkeologiaa Helsingin yliopistossa. Päärakenuksen uusi puoli, 4. krs (Fabianinkatu 33). Ilmoittautumiset ma 20.3. mennessä sihteerille, puh.&fax 09-69 44 535.

la 1.4. klo 11.00 opastettu tutustuminen, yhdessä Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n kanssa, Muinainen Traakia: kulta- ja hopea-arteita Bulgariasta 5000 eKr. - 300 jKr. -näyttelyyn Amos Andersonin taidemuseossa (Yrjönkatu 27). Pääsymaksu 40 mk. Ilmoittautumiset sihteerille 30.3. mennessä.

ti 11.4. klo 18 professori Tancredo Carunchion (Rooma) esitelmä

Villa Lanten restauroinnista englanniksi. Helsingin yliopiston päärakenuksen auditorio XIII (Unioninkatu 34, 2. krs).

la 6.5. - 7.5. kevätretki Tukholmaan, jossa tutustutaan Medelhavsmuseettiin ja Kustaa III:n antiikkikokoelmiin. Meno lauantai-aamuna klo 9.35 Finnairin lennolla, paluu illalla klo 17 Siljan laivalla, joka on Helsingissä sunnuntai-aamuna. Hinta illalliskortin kanssa 1 henkilö hytissä (Seaside) 2000 mk, toinen henkilö samassa hytissä 1300 mk. Tiedustelut ja ilmoittautumiset sihteerille.

ke 17.5. klo 18 dosentti Christian Krötzl esitelmä Pietarin ja Paavalin luo. Keskiajan Rooma yhdistää Euroopan. Dosentti Krötzl on valittu Rooman-instituutin seuraavaksi johtajaksi, jonka kolmivuotinen toimikausi alkaa elokuussa. Keskiajan Rooma ja paavillinen kuuria ovat hänen tutkimuskohteitaan johtajakaudella. Helsingin yliopiston päärakenuksen auditorio XIII (Unioninkatu 34, 2. krs).

Kirjoittajat:

Mika Hakkarainen, fil. lis., Helsingin yliopisto

Oiva Kuisma, FT, Helsingin yliopisto

Martti Leiwo, dos., Helsingin yliopisto

Teivas Oksala, dos., Helsingin yliopisto

Alpo Rönty, FK, MA, englannin, venäjän ja latinan lehtori

Eeva-Maria Viitanen, FM, Helsingin yliopisto

Kansi ja takakansi: Helikonvuorella

Kuvat: Martti Leiwo

Helikon

1/2000

Päätoimittaja Huvudredaktör

Martti Leiwo puh. 191 22016
Klassillisen filologian laitos
PL 4 (Vuorikatu 3A), 00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti: Martti.Leiwo@Helsinki.fi

Toimittajat Redaktörer

Mika Hakkarainen, puh. (09) 191 24511
Sähköposti: mika.hakkarainen@helsinki.fi
Marja Vierros puh. (09) 701 5061
Sähköposti: marja.vierros@helsinki.fi

Toimituskunta Redaktionsråd

Mika Hakkarainen
Heikki Kotila, puh. 9400-876 609
Sirkka Stolt, puh. (09) 7010 2360
Marja Vierros

Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry

Sihteeri Manna Vesterinen
Klassillisen filologian laitos
PL 4 (Vuorikatu 3A), 00014 Helsingin yliopisto
puh. 09-191 23688,
fax 09-191 22161
Sähköposti: mvesteri@Helsinki.fi

Villa Lanten ystävät ry

Sihteeri Risto Valjus
Postiosoite: PL 604, 00101 Helsinki
puh/fax 09-69 44 535
Sähköposti: risto.valjus@Helsinki.fi

Medlemsblad

Finlads Athen-instituts vänner r.f.
Sekreterare Manna Vesterinen
Villa Lantes vänner r.f.
Sekreterare Risto Valjus

Jos haluat Helikonin,
ota yhteys yhdistysten
sihteeriin.
Om du vill ha Helikon,
kontakta sekreteraren.

